

Hobe nuela ezkondu

Gurasoek lehen, gaur egun bezala funtsean *Amama* filma aintzat hartzen baldin badugu, sortzen zitzaizkien haur bakoitzaren destinoa zedarritzen zuten: bata etxeko zen, neska ala mutila izan, bestea elizarako, gainerakoak armadan sartzerara eta lurralde urrunetan edo auzoan finkatzera deituak ziren. Gaur aipatuko dugun euskalduna fraide bilakatzekoa zen baina bidean xedeak aldatu zitzaizkion: amodioaren indarra!

Itxaro Borda

IRUDIA: AINARA AZPIAZU "AXPI"

Bertsioen arabera *Txiki txikitik* edo *Gazte gaztetik* hitzekin abiatzen den kantaren hitzak, XX. mende hasmentan bildu zituen Azkuek Baztanen, *Euskal Kantutegi Herrikoia* osatuz. Miguel Es-teban Gortariren ahotik jaso zuen melodia. 1940ko urteetan zehar, Aita Donostiak ere Azkaineko Putxuko baserriko Agustín Lakarrari bertso sarkor pare bat entzun zizkion.

Kopla eder eta alaitsu hauetan mintzo den mutikoa adinaren florian igorri zuten etxekoek Salamancara apez edo fraide ikasketak burutzera, hala baitzuten nonbratu edo erabaki, menturaz familia kontseilu baten ondotik. Euskal Herri-tik, Baztan edo Xareta eskualdeetatik, Salamancarainoko errepidea luzea zitekeen. Imajinatzen ahal ditugu gazte zainartak saldoan, bidean kantari, zirtolari eta bertsolari. Kezka gehiegirik gabe alabaina.

*Gazte gaztetik aitak ta amak
fraile ninduten nonbratu
bai eta ere estudiora
Salamancara bialdu.*

Euskal Herriko apez eta fraide askok puntako teologia ikasketak egiten zizuten Espainiako Gaztela eta Leon eskualdeko hiriburuan. Orain ere, Duero ibaiak zeharkatzen duen lekua distiratsua da. Erromatarren denboran garatu zen Salamanca eta fama handikoa bihurtu 1218an, Leongo Alfonso IX.ak Salamancako Estudio Orokorra bataiatutik unibertsitatea sortu zuenean. Ikasketa humanistak egiten ziren bertan, Erasmoren filosofiaren ildotik. Kanta batek euskaldunak ere hara zuzentzen zirela erakusten digu, baina etengabeko zidor horretan zernahi gerta zitekeen:

*Salamancara nindoalarik
bidean nuen pentsatu
estudiante tunante baino
hobe nuela ezkondu.*

Erdi Arotik gaur arte estudianteeek besta egitea maite dute. Musika banda edo taldeetan ibiltzen ziren, “tunante” hitzak gainera gaztelaniaz iruzurgile pikaro ideia bat dakarrela. Ikasleak ez ziren prestuak, isilak, umilak, serioak, alderantziz baino. Beste euskaldun handi batek halaber galtza zolak higatu zituen Salamancako unibertsitateko jargietan: Urdazubiko Pedro de Azpilkueta, alias Axular, hura baizik ez aipatzeko.

*Ostatu xume polit batean
gosez gelditu bainintzen
neska xarmant bat ari zitzaidan
mahainean zerbitzatzen.*

Ez zitzaion Axularri (1556-1664) autofikzioa bertsotan harilkatzen duen gure pertsonaiari bezalakorik gertatu. Ez zen bideko ostatu xume batean aterpetu eta ez zituen ikasketak abandonatu begi ezti pare batengatik. Urdazubiko Agustinoen komentuko teologia kurtsoak sakondu zituen, are gehiago Salamancako Harpean deabruarekin tratua izenpetuz, odola zeriola, sineste herrikoia aintzat hartzen baldin badugu bederen. Handia baitzen Euskal Herriko Fausto berezi honen jakintza, jendeen fantasma guztien iturri. Cervantesek ere aipatu zuen *La Cueva de Salamanca* horren magia.

Sarako erretoreak 1643an euskarazko literaturaren xendra indartuko zuen, *Gero* gogoeta bilduma plazaratu zuela Bordeleko Etxauz apezpikuaren baimenarekin. Irakurtzen denean oraindik ere, plazer ironikoz beti, XVI. mendeko

erudizioaren neurria ageri da euskararen aniztasun bizitoren lizunaz gain. Pentsatzekoa da saratarrek loriatzen zitezkeela igandeetako predikuak entzuten, adibide distiratsuak, erreferentzia kultuak, latinetik eta greziarretik itzuli oharrak bata bestearen atzetik isurtzean intsentsu usain artean.

Deabruarekin tratua egin baina ez zituen dastatu bertsolaria zoratu zuten gorputz traka eta era liluragarriak.

*Begia kartsu, ezpaina lore,
enekin aise mintzatzen
aingeru hori ordu berean
ene bihotz barnean zen.*

Antza denez estudiantea berehala maitemindu zen tabernako zerbitzariak. Neska ederraren irudia ematen digu hitz zehatzetan. Alegera, irri argi eta poz naturalaren jabe imajinatzen dugu. Bertso hauek arinak dira, baikorrak, atseginez troxatuak, abesteko eta memorizatzeko errazak. Bere etorkizunari uko egiten zion gazteak, gazura gazta baino lehen saldu zuen: harentzat soak gurutzatu orduko bikotea osatua zen, neskak bere ikusmoldea eman beharrik gabe.

*Hitz erdi batez maite nuela
erran nion belarrira
baina, gaixoa, herabetua
ihes joan zen kanpora!*

Gizon gazteak amodioa salatu zionean, horrela banpe, elkar ezagutzearen zero gradutik abiatuz, andere xarmanta izutu zen, Axularren behialako deabru zitala ikusi bailuen. Badakigu jagoitik ez dela zaila norbait maitasunaren aitortzea, gero direla arazoak sortzen eta garatzen. Eta gerotik gerora

**Arabako kazetaritza
euskalduna babesteko...**

**jar ezazu zure alea,
jaso ezazu zure alea**

www.alea.eus/harpidetzak

ibiltzean galtzen dugun denboraz poesia, bertso, ipuin eta nobela sarkorrak ekoiztu dira.

Amodioaren eta zalantzaaren arteko jokoaren buruan Baztan, Urdazubi edo Sara aldeko fraidegaiak egundoko zaflakoa bildu zuen: neska beldurtu eta ihesi joan zen amainatzaile ausarta ahoa bete hortz abandonatuz:

*Ez ahal nauzu, izar ederra,
kondenatzen infernura!
Ez da sekula ene gogotik
histuko zure itxura.*

Neskaren ezezko lotsatiaren aitzinean mutilari oinarritzko sinesteetara itzulzeko aukera baizik ez zitzaion gelditu: aita jainkoa edo jaun zerukoa hor daude bihotz hautsien gozatzeko. San Pedro giltzariaren lekuan ikusten du bere burua:

*Aita jainkoak egin banindu
zeruetako giltzari
orduante bai jakinen nuen
atea nori ireki.*

Liburu sakratuetako iruditegia erabiltzen du hemen paradisia amestu ondoan, begirada soilaz infernura kondenatua izan denak. Infernua, purgatorioa eta paradisia kontzeptuak XIV. mendean finkatu ziren Benedikto XII.a Aita Sainduaren manuz eta Dante handiaren idatziz. Teologia ikastera zihoan euskaldunak heriotik lekorako aro ezberdinen banaketa zein zen bazekien, hala nola ziren predikuak entzuten zituzten herriar gehienak.

XVII. gizaldian Euskal Herrian, oro barneratuak zituzten Erdi Aro berantiarreko agerpen horiek, beste leku askotan bezala erroto abade etxe anitzetan

ikasten zuten etxeko jaunen semeek. Erasmo eta Akinoko Tomasek gainera dispositibo horretan finkatua zuten bizidunaren lekua. 1250eko Letrango Kontzilioak marrazturiko familiaren osaketa teologikoaren eredia sartua zen jendeetan: gizon bat (Josef), emazte bat (Maria) eta haur bat (Jesus), hori zen garai haietako sendia. Modeloak gaur arte iraun du, 2013an sexu bereko ezkontza eztabaidatu zenean Euskal Herrian bertan kalapita ozenak hazteraino.

Estudiante tunante izateko xedea bidean utzi zuen gazteak argi zeukan halatan zeruko ateak nori eta zein ordenean zabalduko zizkion:

*Lehenengo aitari, gero amari
gero anai-arrebari,
ta azken orduan isil-isilik
nire maite politari.*

Ez zuen familiaren funtsa sakrifikatu-koko hala ere bihotza sekretuan inarros-ten zion ostate polit hartako zerbitzari herabeari lehentasuna emateko. Paradisuaren saria zen.

Talde eta txaranga askok eskaintzen duten arren, Amaia Zubiriak eta Txomin Artolak *Folk-Lore-Sorta-1* diskoan egin zuten abesti horren bertsio eder bat, akordeoiak bozak zurkaizten zituela eta hitzen mamiak dakarren alegrantzia zuku guztia ateratzea lortuz. 1991n plazaratu zuten Elkar etxean. Ez da atzo bezperakoa. Ohartzen gara ez duela zimir bakar bat ere hartu.

Aditzen duenari, bizitzeko poza oparitzen dio kanta, bai eta ahoak eman ahala hitzak hitzen ondotik bihikatzen dabilenari. Amek haurrei xuxurlatzen diete, maiteek elkarri, bakartuek beraien buruei etsipena uxatuz.

» Liburu sakratuetako iruditegia erabiltzen du paradisia amestu ondoan, begirada soilaz infernura kondenatua izan denak. Infernua, purgatorioa eta paradisia kontzeptuak XIV. mendean finkatu ziren Benedikto XII.a Aita Sainduaren manuz eta Dante handiaren idatziz

» 1250eko Letrango Kontzilioak marrazturiko familiaren osaketa teologikoaren eredia sartua zen jendeetan: gizon bat (Josef), emazte bat (Maria) eta haur bat (Jesus), hori zen garai haietako sendia. Modeloak gaur arte iraun du

Mutikoak neskaren ihesarekin kolpea jasan zuen baina aitzina jarraitzea zego-kion. Salamancara apezteko. Edo aurkituko zuen aurreneko hirira, han bere egunerokoa errotzeko, elizetatik urrun eta balizko amodio iturriei hurbil. ■

Zure jendea, zure
hedabidea, zure iragarkia:

JARRI PUBLIZITATEA HEMEN

943 371545 • publiz@argia.eus • www.argia.eus/tarifak

